

Költészet napja 1983

Április 11-e József Attila születésnapja. Hazánkban immár másfél évtizede a költészet ünnepe. A versé, a költőé és az olvasóé. A versé, mely történelmünk folyamán a legjobb alkotók tollán mindig a társadalmi felemelkedést sürgette, az élet szépségéért protestált, a harmóniát mutatta föl a pusztulás ellenében. A költőké, akik mindig többet vállaltak a közös sors terheiből, akiknek legjobbjai az első sorokban harcoltak csatamezőn és a béke színterein. Az olvasóké, akik gazdagabbak lettek a költemények által, akik igazolják igényükkel és igényességükkel, hogy Magyarország nemcsak a költők, de a versszeretők hazája is. József Attila neve, pályája szorosan kapcsolódik Szeged városához, indulása az irodalmi báty, Juhász Gyula személyiségéhez. Így nekünk, szegedieknek Juhász Gyula születésének századik évfordulóján a költészet napja kétszeresen ünnep.

Anna-arcok

A múzsák arcképcsarnokában, ha lenne ilyen, bizonyára fontos helyet kapna Péter László Juhász Gyula ihletőt bemutató *Annák, szerelmek* című könyve. Irodalmi köztudatunk Juhász Gyula képének számos apró pontját gazdagítva, sőt módosítva mutatja be a nőalakok szerepét a költői életút tükrében.

"Juhász Gyula is elsősorban ember volt, s csak másodsorban költő: a szerelemben eredendően ő is ugyanazt a boldog megnyugvást kereste, amelyet minden ember, csak tán még följokozottabban, nagyobb mohósággal, mert költői élményt is várt tőle." — sommázza a neves szegedi irodalomtörténész könyvének utóhangjában. S ezt a megállapítást bizonyítani is igyekszik a kötet minden egyes fejezetében a tárgyalt versek alapján. Anna Juhász Gyula szerelmi költesztében úgyszólván elhomályosít mindenki mást, bármi szerepe is volt a költő életében. "Egyszerelmű" költő lett volna Juhász Gyula? Péter László már a kötet alcímével is válaszol: *Nőalakok Juhász Gyula költesztében*. Igaz, az Anna-élmény hagyja a legnagyobb, legmélyebb nyomot az életműben, de az életrajz hitelisége szempontjából az Anna-líra megértéséhez szükséges számbavételét is fontosnak tartja a szerző. Már az ifjú poeta magatartása, gatlásai, szerelmes sutaságai ismeretében jóval az Anna-versek előtt felsejlik költészetének alaphangja. Ezt a korai korszakot külön fejezetben — *Első szerelmek* — tárgyalja Péter László, megemlékezve a vásárhelyi szép *Kristó Margitról*, az első szerelmes versek ihletőjéről. Ebben a fejezetben olvashatunk a másik korai műzsáról, *Klára Pírról*, akinek később is jelentős szerep jutott Juhász Gyula életében: 1907. október 3-án a Lánchídról magát mélybe vetni készülő költőt hozza vissza az életbe. Ezt később verssel és írásokkal "hálálja meg". (A sors keserű ironiája, hogy a poétát megmentő múzsa, miután morfinistává válik, saját életének fiatalon vet véget).

1908. február 13-án Nagyváradra helyezték Juhász Gyulát, a helyi gimnáziumba helyettes

tanárnak. Még ez év őszén került Pécsről Váradra a huszonegy éves, szőke színész, *Sárvári Anna*. Itt találkozik vele először a fiatal költő, s ekkor jelenik meg a testetlen, jelképpé finomult női szépség, az Anna-álom költesztében. Szinte valamennyi rangos hazai folyóiratban — a *Nyugatban*, a *Hétben*, az *Életben*, a *Vasárnapi Újságban*, az *Új Időkben* — felbukkannak az Anna-dalok, egy különös, soha be nem teljesülő költői szerelem ábrándképei. A

valóság azonban egyáltalán nem Anna-arcú: váradi, pozsonyi, majd szegedi örömlányok olcsó szerelmei jelentik a testi valót Juhász Gyula életében. Anna „szökése” ábránd marad örökre. Hogy milyen is volt a múzsa valójában? Az irodalomtörténész szerző az Anna-dokumentumok egész sorát vonultatja fel a kötetben:

„En Juhász Gyulát alig, de alig ismertem. Mindössze talán egyszer beszéltem vele. Akkor is különös körülmények között. Már hallottam régebben, hogy Juhász Gyula szerelmes belém, de ezen nem is csodálkoztam. Akkor még futólag sem láttam, és csak a mendemondák jutottak el hozzám... csak később, soká hallottam, hogy verseket ír hozzám. Boldog voltam, örültem, és az ismerősök lépten-nyomon gratuláltak a versekhez. És csak akkor döböntem rá nagyon, hogy nekem ezekhez az Anna-

versekhez semmi, de semmi közöm. Ezek a csodálatos versek csak a szőke hajamnak, két szememnek és Juhász Gyula elképzelt ideáljának szóltak, de nem nekem és nem hozzám...” — emlékezik Anna 1937-ben. Majd máshol: „Nem tehettem róla, nem szerettem, nem tudtam szeretni.” A költészet szépségével felöltöztetett Anna azonban konok makacssággal létezett Juhász Gyula fantáziavilágában, s életművének keresztül része lett költészetünknek.

A továbbiakban a Júlia-versek történetével foglalkozik a szerző. Izgalmas, kevéssé ismert életrajzi tényeken alapuló fejezete ez a kötetnek. Az irodalmi köztudatban sokáig csak az Anna-kép élt, a költő életében azonban különös és jelentős szerepet kapott egy másik nőalak is: *Eörsi Júlia* író, újságíró. Csak később, sok kitérő után jutott el Juhász Gyulához, s talán azért ejtette rabul a költő érzéseit, mert az Anna-élmény „szökéséget” idézte vissza. Különös kapcsolatuk apró rezzeneteit maga Eörsi Júlia vetette papírra, majd negyedszázaddal később. Visszaemlékezései *Tiéd a sirig* címmel 1957-ben jelentek meg. Péter László, nyomon követeve a szerző megállapításait, arra a következtetésre jut, hogy ez a kapcsolat is éppen olyan keserű és tragikus valóságba torkollott, akárcsak az Anna-szerelme. A szerző nemcsak elemzi, de több ponton felül is bírálja a memoáriró megállapításait. Júlia szerepét azonban igyekszik pontosan meghatározni a költő életében:

„...Eörsi Júlia 1914-től 1919-ig lényeges, s utána is az idővel egyre csökkenő súlyú szerepet töltött be Juhász Gyula életében, az öngyilkossági kísérlete (1914) után életkedve is lírai tehetsége visszaszerzésében, majd melankoliájából való gyógyulásában, a Késői szüret kötetének (1918) megjelentetésében. Ez a szerep kedvező volt, amennyiben hozzájárult a költő gyógyulásához és kiadóhoz jutásához; káros volt, amennyiben a Júlia és a fiát mértéken túl féltő anyja közötti ellentét gátolta a költő lelki egyensúlyának kialakulását, sőt talán hozzájárult melankoliájának kirobbanásához is.”

A kötet utolsó fejezetében a „Kedves nőalakokról” ír a szerző. *Zöldi Vilma*, *Gábor Mara*, *Tamács Anna*, *Étsy Emilia*, *Fischhoff Agota*, *Hajós Finike* és *Kilényi Irma* alakjait villanja fel, és elemzi szerepüket Juhász Gyula életében, szerelmi költesztében.

Itt-ott talán illúziórombolónak tűnhet Péter László munkája, mégis jól szolgálja a Juhász Gyuláról alkotott kép pontosabb megismerését, számtalan fogódzót kínálva az Anna-versek, a Juhász Gyula-i szerelmi líra valószínű értelmezéséhez.

Gondos adatgyűjtés, filológiai pontosságú információk, s nem utolsósorban maga a témája teszi izgalmas olvasmánnyá, nagyszerű könyvvé Péter László munkáját. Használhatják tehát mindazok, akik érdeklődésrel figyelik irodalomtörténet-kutatásunkat, s abban Juhász Gyula helyének és szerepének legújabb megközelítéseit. Jó szívvel ajánljuk figyelmébe minden érdeklődőnek, igaz — az impresszum tanúsága szerint — mindössze ezer példányban látott napvilágot.

RAFAI GÁBOR

Nemes Nagy Ágnes *

Lement a nap

Lement a nap. De nem. Még látható. Csak voltak éppen ment le, még az égbolt tenyeréblében tartja ezt a másik, megtévesztésig hasonló napot, akár egy homokóra felső üvegcsészéjét, melyből már kipergett a voltaképpeni.

És lent a lámpák csattogásai a drótkötélen imbolyogva, a huzalok e természeti hangja, mit nem vezérel más, csupán a szél.

Ezek már más beszédek, ezek az önmaguk mögé lecsúszó helyettesítések, a vissza-vissza integgettetések, ezekkel már sietni kell.

* E versének közlésével köszöntjük a kiváló költőnőt abból az alkalomból, hogy felszabadulásunk ünnepén Kossuth-díjjal tüntették ki.

Katona Judit

A megtalált álom

Mostanában kihűlt szobákban járok, régi emlékek, hű tárgyak között, kísértének a réghalott „enyémek” s én csodálkozva szép arcukba nézek, amíg fölém lebbennek csipkék, lim-lomok.

Most már tudom, hogy néha így üzennek, néznek hosszan, szólni nem tudok. Ölelnek árnyak, magas, tiszta termek: árnyékvilág ölel itt ősi vermet s én ébredve halkán, sirva lobogok.

Lődi Ferenc

Füstfelhőben

Nyögünk a párnán este, éjszaka. A napok gondja velünk tér haza hivatlanul, mert olyan szemtelen. Megfoghatóan soha nincs jelen,

csak nem ízlik az étel, sem a bor s fáradtan fekszel. Miért nem alszol? Kijöb az ágy és rágyújtasz megint, s a füstfelhőben lelked elkering.

Köröskörbe és oda-vissza jár, kувik szól, látod, elégett a nyár. Nézhetsz magadba, nézhetsz messzire és vissza is, hogy láss a semmibe,

ahonnét jöttél, s merre visz az út; keress magadnak egyetlen tanút, ki igazol, hogy voltak álmaid és szeretőd, ki rögtön ágyba vitt.

Megejtő ez a szertelen beszéd, éjszaka van, s a nappalból elég. Jön pedig újra reggel, kel a Nap s mondom csak egyre: ne hagyd el magad.

Bolyongj, bolond, bár pokolba, mennybe, mindegy: ördög vagy angyal ereszt be a főkapun. Vagy belophatnak még? Ingük alatt a biztos menedék.

Nem hajlok erre, nem hajlok arra, kicsit össze is vagyok kavarva. Jó volt, hogy mégis hozzád szegültem: fürödtem tóban, lázban és az űrben.

Fejezzük be az éjszakát. Mivel? Minden más asszony téged irigyel. Mellettem voltál, vagy csak képzelem? Ne is figyelj rám ilyen részegen,

megrészegülve tőled, aki vagy, én tengerem, te forró sivatag. Csak te jöhettél velem, senki más oly folytonosnak, mint a lázadás.

Bényei József

Tiszta időben

Jó így tiszta tavaszban futni a friss füveken/Hajnali harmat reszket, könnyez a szemüvegem.

Elbújt mögé a bánat, kétség és ijedelem: szólok lendülő szelnek, üljön meg tenyeremen.

Ráfújok. Űtszéli fű rejtje a szárnya alá. Őrzi a Hold az időt, árnyékot takarva rá.

József Attila

Juhász Gyulához

Bátyám, ki bortól mámoros éneket Zengs hurodon, Te, nézd a magyar hazát, Csitítsd el Anna-kérő szíved S önts az erőd a reménytelenbe.

Hangod legyen az őszi vihar sötét Zúgása, melyben tompja a jajgatás, De a harangszó messze hangzik S tornya fehérlik az éjszakában,

Ha sulyt a villám s retten a gyöngye szív. És ösztökéld a tétova honfiút: Üzend, hogy nincsen Isten, Ember, Csak magyarok letiport hazája.

És hogyha kell, ó, csak könyörögj nekik, Hogy dolgozó nép karja erős marad És vagdald föl meleg nagy szíved S oszd ki közöttük az éheseknek.

Csak így lehet célt érni magyarral el Szídj, kérj, dörögj és hozd a reményt nekünk, Mert hogyha nem remél a költő, Más ki remélne az új hazában.

1922. nov.